

Kultūra

Šveicaro keiksmi - Šiaulių „kietuolių“ tarme

Audronė Urbonaitė

2013-10-16 15:38

Kai Markusas Roduneris, devintą kartą rengiantis Europos literatūros dienas Lietuvoje, atsiuntė šių metų svečio iš Šveicarijos rašytojo Pedro Lenzo romano „Čia aš Varatarius“ ištrauką, pirmiausia pasakiau: „Fe: prastuomenės gyvenimas entuziazmo man nekelia.“

Nagi pasižiūrėkite, ką gavau: "...visas tas šiknon einantis pasaulis šiande išvis nebetur' atminties. Sėkmė negal' pernešt atminties. I nieks nenor' atsimint, kapstytis po praeitį, visi tie optimistai i vizionieriai, i fifos telike, i patarinėjantys pajacai žurnaluose, i išvis visi jie saka tipo reik žiet' į priekį.

Susilaužai, pavyzdžiui, koją, nieka tokia, žiek į priekį! Išmet' iš darba – nieka tokia, žiek tik į priekį. Nusivažiuoji, bankrutuoji – žiek į priekį. Vėžiu susergi – žiek į priekį! Sorry, kur tiksliai man žiet'? Į katra vietą ten prieky, a?

Kur tu gali žiet', kai matai, ka tau parein' visiški ragai, batai? Vienžo, baikim gal su tom nesąmonėm, gerai. I jeigu man už nugaros atroda geriau negu prieky, tai aš i žiūriu atgal.“

Tiesą pasakius, tekstas labiausiai man priminė koktuli keliantį Saulėną, personažą iš kažkurios televizijos, - nejuokinga ir banalu.

- **O kas tas autorius?** - paklausiau tik iš mandagumo.

- Pedro Lenzas, Šveicarijos literatūros žvaigždė. Pamatysi, tikrai verta skaityti, nedaryk išvados iš kelių eilučių“, - nukirto M.Roduneris.

- **Aliuzija į kaimietišumą mane nervina.**

- Čia apie buvusio narkomano gyvenimą. Varatarius (vartininkas. – A.U.) - lūzeris, turintis savo filosofiją, - paaiškino M.Roduneris.

- **A-aa, dabar aiškiau. Bet tas imituojamas prasčiokiškumas vis tiek nelimpa. Na, gerai, siųsk, bet nepažadu, kad iškentėsiu – kvepia Šiaulių mentalitetu.**

Čia M.Roduneris pradėjo juoktis, nes paaiškėjo, kad romanas parašytas Šveicarijos Berno vokiečių tarme šnekamąja kalba, o jį į šiauliečių lūzerių-dielovarų šnekamąją kalbą išvertė Rimantas Kmita. Kadangi šiauliečių šnekamoji rašytinio atitikmens neturi, teko sugalvoti, kaip užrašyti trumpinamus ir netaisyklingai kirčiuojamus žodžius.

M.Roduneris vertė tekstą iš Berno vokiečių tarmės, o R.Kmita iš romano vokiškojo leidimo. Paskui jie abu tarėsi, kaip tą šveicarišką filosofiją paversti Šiaulių „berniukų“ žargonu. Abu vertėjai Šiaulių mentalitetą pažįsta kaip penkis savo pirštus – R.Kmita ten gimęs, o šveicaras kalbininkas ir vertėjas M.Roduneris – ten vedęs.

Knygą lietuviškai jau išleido Šveicarijos leidykla "BaltArt" (leidėjas Danielis Saegesseris). Iki šiol ši leidykla leido lietuvių autorių kūrinius vokiškai, o P.Lenzo romanas - pirmoji lietuvių kalba išleista knyga.

Šveicaras – mūrininkas ir džiazo meistras

„Iš kur jūs tą autorių ištraukėte? Rašo it proletariniame mieste visą gyvenimą būtų praleidęs“, - užkalbinau leidėją.

„Glazgove skaitytojai tvirtina, kad jis rašo apie jų miestą. Kaune sakė, kad knygos herojus – iš Naujosios Vilnios. P.Lenzas kilęs iš mažiuko Langentalio, bet jis – labiausiai perkamas autorius Šveicarijoje. Labai populiarus, nes yra ne tik rašytojas, bet ir džiazo muzikantas.

Knyga pristatoma per muzikinius vakarėlius, išleistas audioįrašas, o Berne pastatytas spektaklis ir netrukus pasirodys filmas, sukurtas romano pagrindu“, - pasakojo D.Saegeseris.

P.Lenzas, baigęs mokyklą, mokėsi mūrininko amato ir dirbo statybose – pakankamai prisižiūrėjo herojui tinkamo mąstymo būdo. Vėliau jis dirbo katalikiškoje organizacijoje su jaunimu. 1965 gimęs autorius tik sulaukęs trisdešimties išlaikė suaugusiųjų mokyklos brandos egzaminus ir po to kelis semestrus studijavo ispanų literatūrą Berno universitete.

Nuo 2001 metų jis dirba kaip nepriklausomas autorius. Už šnekamąją kalbą parašytą romaną jis pelnė Berno kantono ir vokiečių Šveicarijos Friedricho Schillerio premiją. Tai pirmoji P.Lenzo prozos knyga – iki šiol jis rašė eilėraščius ir pjeses radijui. Knygos leidimą lietuvių kalba parėmė Šveicarijos kultūros fondas „Pro Helvetia“.

Kuo herojus skiriasi nuo Šiaulių „berniukų“

Romanas yra vientisas monologas vyruko, ką tik išėjusio iš kalėjimo ir suprantančio, kad jis yra nevykėlis, bijantis, jog neištvers ir vėl imsis narkotikų. Tačiau, skirtingai nuo Šiaulių lochų, - jo keiksmožodžiai švelnūs, o jam pačiam būdinga geriečio melancholija.

Herojus Varatariumi vadinamas ne todėl, kad būtų vartininkas. Jis apgina mažiuką Belzerį, kurį štvė pastato į vartus, o paskui nutaria atspardyti iki kraujo, kai komanda pralaimi. Bet iki sąmonės netekimo prispardo herojų, kuris sąmoningai nukreipia [niršį į save tyčiodamasis iš sumanymo pridaužyti silpnesnį. „Aš čia varatarius!“ – muškite“, - šaukia herojus, kol užspringsta krauju.

Kad nepultume įsivaizduoti, jog šveicarų lochai rūščiai keiktis nemoka, elegantiškai atrodantis šveicarų autorius P.Lenzas Rašytojų sąjungoje Vilniuje Berno tarme pokštelėjo klausytojams keiksmožodį iš penkių žodžių junginio, iš kurių du – lytinių

organų pavadinimai. Ne patys tauriausi.

Tačiau romanai iš tiesų yra apie jautrų žmogų. Jo melancholija ir juokingumas – tikrai verti dėmesio.

„Kažkur dešimt, gal puse vienuolikas. Nesvarbu. Bet kokiu atveju žiauriai šalt, vėjas kand', Šumertalis. Lapkritis. I mana širdis sunki kaip sens, permirkęs skudurs.

Aš traukiu į Mezoną kavos su pagerinimu.

Kaliūzės šaibas jau prašvėstas taip, ka aš i neatsimenu, kaip i kur. Tai va, tuščiom kišenėm, o kavos su kokiu pagerinimu žiauriai reik', nu i poros chebrantų, poros balsų.

Tai va, kišenėj vėjas, tik pora cigariukų i šiek tiek smulkių. Ne paskutinioji da, bet jau beveik. Laukiu da, kol toks tips skolą gražins. O tu pabandyk, išei iš kaliūzės i papasakok kam nors, ka tau kai kas skolings šaibų, tik va daba biški su jom prasčiau.

Tai va, atvarau į Mezoną, o tada Regula manęs klaus', a turiu iš ko sumokėt'.

Neblogs klausims, kai gerai pagalvoji.“

Varatarius už sąskaiton neįmuštą kavos puodelį įsimyli Regulą ir...paprasho paskolinti pidisoką iki pirmadienio.

Toks gyvenimas.

Romanas trumputis, bet jame apstu gaudulio, komiškų situacijų, sodrių išsireiškimų ir ...subtilumo.

Trys vokiečių kalbos atmainos

Vilniuje ištraukas iš romanų skaitė trys vokiškai rašantys autoriai iš skirtingų šalių. Be šveicaro P.Lenzo, Europos literatūros dienoje dalyvauja vokiečių Joergas Bernigas (romanas „Nei potvynis, nei atoslūgis“) bei jauna austrų rašytoja Anna Weidenholzer (romanas „Žiema žuvims – į gera“).

Trys vokiečių kalbos atmainos ir trys į smegenis kertantys pasauliai.

Tik antrąją knygą išleidusios A.Weidenholzer romano tema – senyvos moters Marijos, netekusios darbo, nuotaikų kaita ir savęs suvokimas. Kad adekvačiai pavaizduotų bedarbės išgyvenimus, rašytoja pirmiausia padarė daugybę interviu su bedarbiais ir fiksavo jų išgyvenimus.

Austrijoje romanai sudomino įvairių socialinių sluoksnių skaitytojus.

J.Bernigo romano „Nei potvynis, nei atoslūgis“ veiksmas vyksta 1987 metų Leipcige, kur girtaujantis ir nykiai dienas leidžiantis jaunimėlis kuria planus, kaip pasprukti į Vakarų.

Buities detalės – pavyzdžiui, žaliai dažytos aliejinės koridorių sienos arba komunalinės butų valdybos įpročiai tobulai primena sovietinę realybę. Ištraukos iš šių autorių knygų skelbiamos internetiniame almanache „Po Šiaurės dangum“.

Šiomet literatūriniuose skaitymuose dalyvauja latvių rašytoja Nora Ikstena, lenkai Justyna Bargielska ir Bohdanas Slawinski, lietuvių rašytojai Aistė Kisarauskaitė, Jurga Tumasonytė, Birutė Jonuškaitė, Jaroslavas Melnikas, Eugenijus Ališanka, Andrius Jakučiūnas ir Rolandas Rastauskas.

Renginį ir kūrinių leidybą parėmė ir Vokietijos bei Austrijos ambasados, taip pat – Latvijos literatūros centras, Lietuvos kultūros rėmimo fondas, Klaipėdos miesto savivaldybė.